

УДК 376-056.264

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.86.06>

Бєлова О. Б.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЛОГОПАТОЛОГІЄЮ

Здійснено аналіз теоретико-практичних досліджень щодо проблеми вивчення діяльнісного компонента мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі. Що дозволило модернізувати методику спрямовану надати оцінку мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією. Завдання дослідження: теоретичне обґрунтування наукових позицій щодо складових мовленнєвої діяльності; укомплектування методики для вивчення діяльнісного компонента мовленнєвої готовності; визначення критерій оцінювання і рівнів для вивчення стану та особливостей розвитку мовленнєвої діяльності у старших дошкільників. Мета дослідження: модернізація методики дослідження для оцінки мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією та з типовим мовленнєвим розвитком. Визначено, що діяльнісний компонент мовленнєвої готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку розглядає вміння використовувати мовленнєві навички в різних видах діяльності. Мовленнєва діяльність – це соціальна взаємодія, у якій мовлення використовується для подачі та сприймання інформації. До основних видів мовленнєвої діяльності старших дошкільників належить говоріння та аудіювання. Говоріння – забезпечує процес обміну інформацією і здійснюється за допомоги діалогу або монологу. Аудіювання – вид мовленнєвої діяльності й спрямований на розшифрування та сприймання вербальної інформації. Цей вид мовлення забезпечує процес розуміння, осмислення повідомлень і в подальшому формування власних висновків. Модернізована методика для оцінювання мовленнєвої діяльності старшого дошкільника ґрунтується на вивченні складових мовленнєвої діяльності – говорінні та аудіюванні, які досліджуються через діалогічне та монологічне мовлення в умовах гри з однолітками та під час навчання з педагогом. Для вивчення стану мовленнєвої діяльності окреслені критерії, бальна шкала оцінювання. Загальна сума балів кооперуючих завдань визначає трьох-ступневий рівень (високий, середній та низький). Їх характеристика вказує на особливості виконання дітьми експериментальних завдань.

Ключові слова: мовленнєва діяльність, говоріння, аудіювання, діалог, монолог, діти старшого дошкільного віку, порушення мовленнєвого розвитку

Діяльнісний компонент мовленнєвої готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку розглядає вміння використовувати мовленнєві навички в ігрових ситуаціях з однолітками та під час спільної діяльності з дорослими. Втілення досліджень забезпечується експериментальними методами, спрямованими на вивчення рівня сформованості в старших дошкільників складових мовленнєвої діяльності – говоріння та аудіювання. Фокусується увага на вмінні дитиною вживати в ігровій та навчальній діяльності діалогічне та монологічне мовлення. Розвиток мовленнєвої діяльності генерує вміння на цілеспрямоване, самостійне виконання мовленнєвих завдань у різних видах діяльності, і є важливим чинником для соціальних контактів. Порушений мовленнєвий розвиток впливає на розуміння дітьми вербальної інформації під час розмови або навчальної діяльності; а також призводить до проблем висловлювання власних думок та позицій, що утруднює процес соціальної взаємодії та навчальної активності. У психолого-педагогічних методичних джерелах представлені різні типи методик для дослідження мовленнєвої діяльності у дітей цього віку, але вони не спрямовані на комплексне вивчення говоріння та аудіювання в діалогічному та монологічному мовленні в умовах ігри з однолітками та початкової діяльності з педагогом. Тому постає питання щодо модернізації методики.

Завдання дослідження: теоретичне обґрунтування наукових позицій щодо складових мовленнєвої діяльності; укомплектування методики для вивчення діяльнісного компонента мовленнєвої готовності; визначення критерій оцінювання і рівнів для вивчення стану та особливостей розвитку мовленнєвої діяльності у старших дошкільників.

У спеціальних дослідженнях психології та педагогіці було простежено, що мовленнєва діяльність вивчалась у дітей дошкільного віку в різних видах діяльності, а саме: під час читання книг (M. Aste, 2018; D. Dickinson, P. Tabors, 2001; C. Lonigan, G. Whitehurst, 1998; NELP, 2008; Swanson et al., 2011), у пізнавальних розмовах (Cabell, Justice, McGinty, DeCoster, Forston, 2015; Dickinson, Porche, 2011; Dickinson, Tabors, 2001; Rydland, Grøver, Lawrence, 2014; Smith, Dickinson, 1994), на заняттях під час збагачення словника (Coyne et al., 2010; Elleman, Lindo, Morphy, Комптон, 2009), в ігрових (Conner, Kelly-Vance, Ryalls, Friehe 2014; Craig-Unkefer, Kaiser, 2002, 2003) та навчальних моментах (А. Богуш, Н. Гавриш, 2007 та ін.).

Мета статті. Модернізація методики дослідження для оцінки мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією та з типовим психофізичним розвитком.

Діяльнісний компонент мовленнєвої готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку розглядає вміння використовувати мовленнєві навички в різних видах діяльності (B. Bloom, National Early Literacy Panel (NELP) та ін.) [9; 21].

Мовленнєва діяльність – це соціальна взаємодія, у якій мовлення використовується для подачі та сприймання інформації. Між суб'єктами спілкування відбувається обмін думок, контрастність яких спонукає

особистість пізнавати навколишній світ. А. Богуш та Н. Гавриш до структури мовленнєвої діяльності дошкільників відносять *мовленнєві дії* (підготовка та реалізація мовленнєвої мети), *мовленнєві операції* (спосіб виконання мовленнєвої дії), *мовленнєвий акт* (цілеспрямована соціально-мовленнєва поведінка), *мовленнєві ситуації* (життєво обумовлені умови) [1].

До основних видів мовленнєвої діяльності належить говоріння, слухання (сприймання мовлення), письмо та читання (Л. Калмикова) [4, с. 21]. Мовленнєва діяльність у старших дошкільників активізується через говоріння та слухання вербальної інформації (А. Богуш, Н. Гавриш) [1, с. 72]. У дітей цього віку писемне мовлення та читання включає лише елементарний характер (графічне зображення букв та їх озвучення) і не представляє інформативної сутності. Це пов'язано з віковою несформованістю виражати письмово свої думки й відповідно сприймати текстові повідомлення під час самостійного читання.

Говоріння в конструкції мовленнєвої діяльності забезпечує процес обміну інформацією і здійснюється за допомоги діалогу або монологу (S. Al-Adeimi, C. O'Connor, F. van der Wilt, R. Bouwer, C. van der Veen, S. Michaels, C. O'Connor, 2015; C. van der Veen, M. Dobber, B. van Oers та ін.) [6: 20; 26; 27]. Щоб суб'єкт досягнув комунікативної мети (передача повідомлення, процес через *мотивацію* → *осмислення змісту* → *синтаксично-семантико-граматичне і внутрішнє кодування* → *вимову* → *контроль* [2, с. 31–49]. Л. Калмикова цей процес у дітей дошкільного віку розглядає через сформованість стійкого інтересу, мотиву до навчання, внутрішнього програмування, граматичного мовлення [4, с. 29–40]. А. Богуш та Н. Гавриш зазначають, що говоріння складається зі спонукальної мотивації (зацікавленості в здійсненні мовлення), аналітико-синтетичного процесу (внутрішнього вибудовування висловлювання) та виконавчої мовленнєвої дії (реалізації задуму) [1, с. 72].

Під час діалогу відбувається спілкування між співрозмовниками у вигляді запитань та відповідей, констатування фактів, пропозицій, суджень тощо. За характером цей тип мовлення є емоційним, ситуаційним, двохстороннім. Діалог складається із взаємопов'язаних реплік, які характеризуються структурною, семантичною та інтонаційною завершеністю. Учасники мовлення займають позицію ініціативну або реактивну [5].

Монологічне мовлення в системі говоріння спрямоване лише на передачу інформації і реалізується в різних видах монологу (опис, розповідь, повідомлення, оцінка, роздум, доказ), які відрізняються організаційним змістом. Семіотичне оформлення (правильна звуковимова, збагачений словниковий запас, граматично побудоване мовлення) промови дозволяє слухачеві декодувати позицію розповідача.

Аудіювання (слухання) є одним із видів мовленнєвої діяльності й спрямоване на розшифрування та сприймання вербальної інформації. Цей вид мовлення забезпечує процес розуміння, осмислення повідомлень і в подальшому формування власних висновків. Суб'єкт, котрий сприймає усне спілкування (діалог чи монолог), опрацьовує його через внутрішні пізнавально-емоційні ресурси. Розуміння почутого залежить від мотиваційної позиції слухача, стану його зосередженості, зацікавленості, мнестичної та уявної активації, емпатійних почуттів, емоційної, виразної подачі матеріалу від мовця. Якщо ці чинники гальмуються через певні ситуаційні причини, то розуміння інформації блокується.

Смислове сприймання мовлення залежить від характеру мовленнєвої діяльності мовця (А. Богуш, Н. Гавриш) [1, с. 72]. У своєму дослідженні М. Aste доводить, що будь-яка мовленнєва діяльність (читання книг, стимулювання мовлення в різних життєвих ситуаціях, навчання дітей у малих групах, ігри з розвитку мовлення, програмне поповнення словникового запасу, підготовка до школи) спрямована на розвиток мовлення. Але його розуміння відбувається саме під час щоденного читання книжок та обговорення прочитаних ситуацій. Щоправда, загальний розвиток мовлення дітей, безумовно залежить від різноманіття видів мовленнєвої діяльності та їхнього поєднання (C. Connor et al., 2006) [7; 12].

Державний стандарт дошкільної освіти в Україні до складу мовленнєвої компетенції відносить фонетичну, лексичну, граматичну, діалогічну та монологічну сформованість [3]. Це дозволяє дитині вільно оволодіти рідною мовою, використовувати її в різних видах діяльності й різноманітних ситуаціях, усвідомлено використовувати мовні засоби.

А. Богуш, N. Bahrieva, K. Dilbar та інші вчені наголошують, що дитина до семирічного віку на достатньому рівні повинна оволодіти усім мовленням: вільно спілкуватися з дорослими та однолітками; висловлювати свою думку у формі повного й неповного простого речення, короткого оповідання; проявляти ініціативу в діалозі, привертати увагу співрозмовника, відповідаючи на запитання; зв'язно розповідати казки, передавати зміст мультфільмів, книжок, вигадувати історії; використовувати у розповідях різні частини мови, метафори, порівняння та синоніми; критично ставитися до власного мовлення, граматично вибудовувати речення; правильно вимовляти всі звуки мовлення [1; 8; 16].

Мовленнєво-комунікативні навички паралельно формуються у дітей під час різноманітних видів діяльності (образотворчого мистецтва, ігрових моментів, святкових заходів тощо). N. Bahrieva запевняє, що такі заходи створюють позитивні емоції і відповідно впливають на рівень засвоєння дітьми рідної мови. На навчально-ігрових, побутових, трудових заняттях дошкільники постійно співпрацюють із однолітками, педагогами. Спілкуючись, вони взаємодіють між собою за допомогою мовлення. Розуміння значення слів, правильне їх уживання в реченнях, усвідомлення системи понять дозволяє дитині узагальнювати та висловлювати свої думки [8].

За спостереженнями К. Neville, P. Dorothy, M. Dougherty, мовленнєва діяльність формується у дітей під час різноманітних занять, ігор, дій. Тому, мовлення повинно завжди супроводжувати дошкільника [17; 22].

Зважаючи на наукові твердження щодо визначення стану розвитку діяльнісного компонента, ми ґрунтуємося на вивченні складових мовленнєвої діяльності – говорінні та аудіюванні, які досліджуються через діалогічне та монологічне мовлення в умовах гри та під час навчання.

З метою вивчення стану розвитку діяльнісного компонента мовленнєвої готовності на основі наукових досліджень А. Богуш, Н. Гавриш, М. Aste, R. Bouwer, F. van der Wilt, С. van der Veen, F. van der Veen та інші, була модернізована методика, яка дозволяє оцінити стан сформованості складових мовленнєвої діяльності – говоріння та аудіювання – в дітей старшого дошкільного віку з логопатологією [1; 7; 26; 27].

Методика дослідження «Оцінки мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку» (О. Белова)

Мета: перевірити у дитини старшого дошкільного віку стан розвитку складових мовленнєвої діяльності – *говоріння та аудіювання* в діалогічному та монологічному мовленні в умовах ігрової та початкової діяльності

Під час дослідження **говоріння** звертаємо увагу на вміння дитини вести діалог (діалогічне мовлення) і складати розповіді (монологічне мовлення). Тому, аналізуючи **діалогічне спілкування**, дуже важливо в *ігровій діяльності* з однолітками враховувати такі вміння дошкільників: ініціювати та підтримувати діалог, наповнювати розмову тематичним змістом, надавати їй оригінальності й зберігати структуру (початок, основну частину та завершення). В *навчально-експериментальній діяльності діалог* передбачає розвиток у старшого дошкільника відповідних умінь, а саме: активно підтримувати розмову, самостійно виконувати завдання та приймати рішення, впевнено доводити власну думку, логічно вибудовувати розмову. **Монологічне мовлення** (в складі говоріння) передбачає вміння старшого дошкільника складати, переказувати різні типи розповідей (із власного досвіду, за сюжетною картинкою, твором тощо), оповідання. У дітей оцінюються вміння зв'язного мовлення, граматичного оформлення, лексичного наповнення.

З метою дослідження сформованості **аудіювання** спостерігаємо за вміннями дитини під час спілкування сприймати та розуміти **діалогічне й монологічне мовлення**. У процесі вивчення розуміння **діалогічного мовлення** саме в *ігрових ситуаціях* з однолітками враховуються такі вміння дитини: уважно слухати співрозмовника, розуміти сюжет гри, логічно продовжувати розмову, відповідати на запитання, виконувати словесні доручення. У *навчальній діяльності розуміння діалогічного мовлення* передбачає сформованість окреслених важливих умінь: уважно слухати педагога, продовжувати розмову з конкретної теми, давати відповіді на поставлені запитання, виконувати вербальні завдання. Під час вивчення розуміння **монологічного мовлення** враховуються відповідні вміння дитини: уважне слухання, розуміння тексту, усвідомлення вербальної інформації.

Оцінка результатів виконання завдання: В експериментальному дослідженні загальний результат з розвитку говоріння та аудіювання за блоком завдань становить 18 балів, зокрема, говоріння: *оцінка діалогічного спілкування з однолітками – 3 бала; оцінка діалогічного спілкування з дорослими – 3 бала; оцінка монологічної промови – 3 бала.* аудіювання: *оцінка розуміння діалогічної взаємодії з однолітками – 3 бала; оцінка розуміння діалогічної взаємодії з дорослими – 3 бала; оцінка розуміння монологічного мовлення – 3 бала.* Стан розвитку діяльнісного компонента визначає низький (від 0 до 6 балів), середній (від 7 до 12 балів) та високий (від 13 до 18 балів) рівні, а їх характеристика вказує на особливості виконання завдань.

Високий рівень мовленнєвої діяльності (від 13 до 18 балів) – дитина усі завдання виконує самостійно. Під час діалогічного спілкування з однолітками сама ініціює розмову, підтримує її за допомогою питань та відповідей, наповнює діалог тематичним змістом, оригінальністю, зберігає структурність. Вміє уважно слухати співрозмовника, розуміє сюжет гри, логічно продовжує розмову, виконує словесні доручення. В навчально-експериментальній діяльності активно підтримує розмову з педагогом, самостійно вирішує завдання, наполегливо доводить свою думку, логічно вибудовує розмову. Монологічна промова чітка, зв'язна, граматично оформлена, лексично наповнена. Уважно слухає завдання, розуміє текст повідомлення, усвідомлює його. Відчуває задоволення від правильно виконаних завдань.

Середній рівень (від 7 до 12 балів) – дитина у взаємостосунках з однолітками та дорослими комунікабельна, проявляє підвищений інтерес до ігрової та навчальної діяльності. В напружених ігрових ситуаціях переживає дискомфортні відчуття. Енергійна поведінка гальмує контроль над власним мовленням (діалогічним, монологічним), що призводить до труднощів сприймання (розуміння змісту повідомлень та їх усвідомлення) та передачі (змістовність, граматична узгодженість, лексична наповненість, зв'язність та ін.) вербальної інформації. Прагне виконувати завдання самостійно, в окремих випадках потребує партнерської допомоги зі сторони педагога, наприклад, щоб правильно підібрати слова для початку розмови, скласти план своїх дій, підтримати розмову тощо. У більшості випадків дитина не розчаровується від невдало виконаних завдань, вона швидко переключається на інший вид діяльності.

Низький рівень (від 0 до 6 балів) – дитина самостійно не вступає у діалогічне спілкування, не підтримує розмову з однолітками та дорослими. В ігрових ситуаціях задовольняється другорядними ролями, щоб не привертати зайвої уваги до себе. Часто грається окремо від колективу. Монологічне мовлення аграматичне, не достатньо змістовне, лексично збіднене, не зв'язне. Для розуміння вербальних інструкцій та повідомлень

спирається на допомогу педагога. Швидко втомлюється, переключається на іншу діяльність, проявляє не зацікавленість до завдань. Під час спілкування відчуває дискомфорт, невпевненість, який у подальшому приховує в самостійній ігровій діяльності.

Висновки та перспективою подальших пошуків у напрямі дослідження. Узагальнений аналіз наукової літератури дає підстави для натурних висновків:

1) Обґрунтування теоретико-методичних позицій, дає підстави стверджувати, що діяльнісний компонент мовленнєвої готовності розглядається через мовленнєву діяльність старших дошкільників. До основних видів мовленнєвої діяльності належить говоріння та аудіювання. Говоріння – здійснюється за допомоги діалогу або монологу; аудіювання спрямоване на сприймання мовленнєвої інформації. Визначено, що вербально-комунікативні навички паралельно формуються у дітей під час різноманітних видів діяльності (читанні книг, пізнавальних розмов, поповнення словникового запасу, ігрової та навчальної діяльності) та їх поєднання.

2) Модернізовано діагностичну методику, спрямовану на оцінку мовленнєвої діяльності старшого дошкільника з логопатологією та з типовим психофізичним розвитком, яка ґрунтується на вивченні складових мовленнєвої діяльності – говорінні та аудіюванні, що досліджуються через діалогічне та монологічне мовлення в умовах гри з однолітками та під час навчального експерименту з педагогом.

3) Для вивчення стану мовленнєвої діяльності окреслені критерії, бальна шкала оцінювання. Загальна сума балів кооперуючих завдань визначає трьох-ступневий рівень (високий, середній та низький). Їх характеристика вказує на особливості виконання дітьми експериментальних завдань. Під час діагностики звертається увага на вміння дитиною розуміти мовленнєвий матеріал, інструкції (сприймати мовлення), самостійно приймати рішення (планувати мовленнєву діяльність), виконувати поставлені задачі, активізуючи мисленнєві процеси (мовленнєва активність через мисленнєві операції), правильно висловлювати свою думку (граматично структурувати мовлення), доводити справу до логічного завершення (матеріалізація мовленнєвих дій через мотиваційно-вольову спрямованість).

Перспективою подальших пошуків у напрямі дослідження є вивчення компонентів мовленнєвої готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку з логопатологією.

Використана література:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання рідної мови. Київ. Вища шк., 2007. 542 с.
2. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. *Вопросы психологии*. 1966. № 6.
3. Державний стандарт дошкільної освіти в Україні. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. Київ : Видавничий дім «Слово». 2016. 384с.
5. Українська мова Конспекти уроків 5 клас. Посібник для вчителя. 2013. URL: https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_3/46.html.
6. Al-Adeimi, S., & O'Connor, C. Exploring the relationship between dialogic teacher talk and students' persuasive writing. *Learning and Instruction*. Advance online publication. V.71. 2021. P.101–388
7. Aste M. Hagen Improving the Odds: Identifying Language Activities that Support the Language Development of Preschoolers with Poorer Vocabulary Skills. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 62:5. 2018. P.649–663.
8. Bahrieva N. A. The growth of speech in preschool children is an important factor in their socio-emotional development. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*. V.07. (09). 2020. P. 2282–2292.
9. Bloom B. S. Stability and change in human characteristics. New York: John Wiley & Sons. 1964.
10. Cabell S. Q., Justice L. M., McGinty A. S., DeCoster J., & Forston L. Teacher-child conversations in preschool classrooms: Contributions to children's vocabulary development. *Early Childhood Research Quarterly*. 30. 2015. P.80–92.
11. Conner J., Kelly-Vance L., Ryalls B., & Friehe M. A play and language intervention for two-year-old children: Implications for improving play skills and language. *Journal of Research in Childhood Education*. 28. 2014. P.221–237.
12. Connor C. M., Morrison F. J., & Slominski L. Preschool instruction and children's emergent literacy growth. *Journal of Educational Psychology*. 98. 2006. P.665–689.
13. Coyne M. D., McCoach D. B., Lofthus S., Zipoli R. Jr., Ruby M., Crevecoeur Y. C., & Kapp S. Direct and extended vocabulary instruction in kindergarten: Investigating transfer effects. *Journal of Research on Educational Effectiveness*. 3. 2010. P.93–120.
14. Craig-Unkefer L. A., & Kaiser A. P. Improving the social communication skills of at-risk preschool children in a play context. *Topics in Early Childhood Special Education*. 22. 2002. P.3–13.
15. Dickinson D. K., & Porche M. V. Relation between language experiences in preschool classrooms and children's kindergarten and fourth-grade language and reading abilities. *Child Development*. 82. 2011. P. 870–886.
16. Dilbar K. G. Formation of fluid speech in preschoolers. *International Engineering Journal For Research & Development*. V.6(1). 2021. P. 1–5.
17. Dorothy P. Dougherty M.A. Talking on the Go: Everyday Activities to Enhance Speech and Language Development. *CCC-SLP and Diane R. Paul, PhD, CCC-SLP1*. Spiral-bound. 2007.
18. Elleman A. M., Lindo E. J., Morphy P., & Compton D. L. The impact of vocabulary instruction on passage-level comprehension of school-age children: A meta-analysis. *Journal of Research on Educational Effectiveness*. 2. 2009. P.1–44.
19. Lonigan C. J., & Whitehurst G. J. Relative efficacy of parent and teacher involvement in a shared book-reading intervention for preschool children from low-income backgrounds. *Early Childhood Research Quarterly*. 13. 1998. P.263–290.
20. Michaels S., & O'Connor C. Conceptualizing talk moves as tools: Professional development approaches for academically productive conversation. *Socializing intelligence through talk and dialogue*. Washington, DC: AERA. 2015. P. 347–362.
21. National Early Literacy Panel (NELP). Developing early literacy: *Report of the National Early Literacy Panel*. 2008.

22. Neville K. Speech and language activities for preschoolers. 2020. https://www.apsva.us/wp-content/uploads/2020/03/Preschool-Activities-Spanish_English.pdf
23. Rydland V., Grøver V., & Lawrence J. F. The second-language vocabulary trajectories of Turkish immigrant children in Norway from ages five to ten: The role of preschool talk exposure, maternal education, and co-ethnic concentration in the neighborhood. *Journal of Child Language*. 41. 2014. P.352–381.
24. Smith M. W., & Dickinson D. K. Describing oral language opportunities and environments in Head Start and other preschool classrooms. *Early Childhood Research Quarterly*. 9. 1994. P.345–366.
25. Swanson E., Vaughn S., Wanzek J., Petscher Y., Heckert J., Cavanaugh C.,...Tackett K. A synthesis of read-aloud interventions on early reading outcomes among preschool through third graders at risk for reading difficulties. *Journal of Learning Disabilities*. 44. 2011. P. 258–275.
26. Van der Veen C., Dobber M., & van Oers B. Engaging children in dialogic classroom talk: Does it contribute to a dialogical self? In F. Meijers, & H. Hermans (Eds.), *The dialogical self theory in education: A multicultural perspective*. Dordrecht, the Netherlands: Springer. 2018. P. 49–63.
27. Van der Wilt F., Bouwer R, Van der Veen C. Dialogic classroom talk in early childhood education: The effect on language skills and social competence. *Learning and Instruction*, V. 77. 2022.

References:

1. Bohush, A. M., Havrysh, N. V. (2007). Doshkilna linhvodydaktyka: Teoriia i metodyka navchannia ridnoi movy. [Preschool language didactics: Theory and methods of teaching the native language]. Kyiv.Vyshcha shk. 542 s. [in Ukrainian].
2. Vyhotskyi, L.S. Yhra y ee rol v psykhycheskom razvytyi rebenka. [Play and its role in the mental development of the child]. *Voprosy psykholohyy*. 1966. № 6.
3. Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity v Ukraini. (2021). [State standard of preschool education. https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
4. Kalmykova, L. O. Formuvannia u ditei starshoho doshkilnoho viku movlennievoi diialnosti: diahnozyko-rozvyvalnyi kompleks. [Formation of speech activity in children of senior preschool age: diagnostic and developmental complex]. Kyiv : Vydavnychi dim «Slovo». 2016. 384s. [in Ukrainian].
5. Ukrainska mova Konspekty urokiv 5 klas. Posibnyk dlia vchytelia.(2013). [Ukrainian language Lesson notes 5th grade. Teacher's Guide]. https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_3/46.html. [in Ukrainian].
6. Al-Adeimi, S., & O'Connor, C. (2021). *Exploring the relationship between dialogic teacher talk and students' persuasive writing*. *Learning and Instruction*. Advance online publication. V.71. P.101–388.
7. Aste, M. Hagen. (2018) Improving the Odds: Identifying Language Activities that Support the Language Development of Preschoolers with Poorer Vocabulary Skills. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 62:5, P.649–663.
8. Bahrieva, N. A. (2020). The growth of speech in preschool children is an important factor in their socio-emotional development. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, V.07.(09), P. 2282–2292.
9. Bloom, B. S. (1964). *Stability and change in human characteristics*. New York: John Wiley & Sons.
10. Cabell, S. Q., Justice, L. M., McGinty, A. S., DeCoster, J., & Forston, L. (2015). Teacher-child conversations in preschool classrooms: Contributions to children's vocabulary development. *Early Childhood Research Quarterly*, 30, P.80–92.
11. Conner, J., Kelly-Vance, L., Ryalls, B., & Friehe, M. (2014). A play and language intervention for two-year-old children: Implications for improving play skills and language. *Journal of Research in Childhood Education*, 28, P.221–237.
12. Connor, C. M., Morrison, F. J., & Slominski, L. (2006). Preschool instruction and children's emergent literacy growth. *Journal of Educational Psychology*, 98. P.665–689.
13. Coyne, M. D., McCoach, D. B., Lofthus, S., Zipoli, R. Jr., Ruby, M., Crevecoeur, Y. C., & Kapp, S. (2010). Direct and extended vocabulary instruction in kindergarten: Investigating transfer effects. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 3, P.93–120.
14. Craig-Unkefer, L. A., & Kaiser, A. P. (2002). Improving the social communication skills of at-risk preschool children in a play context. *Topics in Early Childhood Special Education*, 22, P.3–13.
15. Dickinson, D. K., & Porche, M. V. (2011). Relation between language experiences in preschool classrooms and children's kindergarten and fourth-grade language and reading abilities. *Child Development*, 82, P.870–886.
16. Dilbar K. G. (2021). Formation of fluid speech in preschoolers. *International Engineering Journal For Research & Development*. V.6(1). P. 1–5.
17. Dorothy, P. Dougherty, M.A. (2007). *Talking on the Go: Everyday Activities to Enhance Speech and Language Development*. CCC-SLP and Diane R. Paul, PhD, CCC-SLP1, Spiral-bound.
18. Elleman, A. M., Lindo, E. J., Morphy, P., & Compton, D. L. (2009). The impact of vocabulary instruction on passage-level comprehension of school-age children: A meta-analysis. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 2, P.1–44.
19. Lonigan, C. J., & Whitehurst, G. J. (1998). Relative efficacy of parent and teacher involvement in a shared book-reading intervention for preschool children from low-income backgrounds. *Early Childhood Research Quarterly*, 13, P.263–290.
20. Michaels, S., & O'Connor, C. (2015). Conceptualizing talk moves as tools: Professional development approaches for academically productive conversation. In L. B. Resnick, C. Asterhan, & S. N. Clarke (Eds.), *Socializing intelligence through talk and dialogue*. Washington, DC: AERA. P. 347–362.
21. National Early Literacy Panel (NELP). (2008). *Developing early literacy: Report of the National Early Literacy Panel*.
22. Neville K. (2020). Speech and language activities for preschoolers. https://www.apsva.us/wp-content/uploads/2020/03/Preschool-Activities-Spanish_English.pdf
23. Rydland, V., Grøver, V., & Lawrence, J. F. (2014). The second-language vocabulary trajectories of Turkish immigrant children in Norway from ages five to ten: The role of preschool talk exposure, maternal education, and co-ethnic concentration in the neighborhood. *Journal of Child Language*, 41, P.352–381.
24. Smith, M. W., & Dickinson, D. K. (1994). Describing oral language opportunities and environments in Head Start and other preschool classrooms. *Early Childhood Research Quarterly*, 9, P.345–366.
25. Swanson, E., Vaughn, S., Wanzek, J., Petscher, Y., Heckert, J., Cavanaugh, C.,...Tackett, K. (2011). A synthesis of read-aloud interventions on early reading outcomes among preschool through third graders at risk for reading difficulties. *Journal of Learning Disabilities*, 44, P.258–275.

26. Van der Veen, C., Dobber, M., & van Oers, B. (2018). Engaging children in dialogic classroom talk: Does it contribute to a dialogical self? *The dialogical self theory in education: A multicultural perspective*. Dordrecht, the Netherlands: Springer. P. 49–63.
27. Van der Wilt F., Bouwer R, Van der Veen C., (2022). Dialogic classroom talk in early childhood education: The effect on language skills and social competence. *Learning and Instruction*, V. 77.

Bielova O. B. Conceptual approaches to the evaluation of speech activity of children of older preschool age with logopathology

The analysis of theoretical and practical research on the problem of studying the activity component of speech readiness of older preschool children for school is carried out. That allowed to modernize the methodology aimed at assessing the speech activity of older preschool children with speech pathology. Research objectives: theoretical substantiation of scientific positions on the components of speech activity; acquisition of methods for studying the activity component of speech readiness; determination of evaluation criteria and levels for studying the state and features of speech development in older preschoolers. The purpose of the study: modernization of research methods for assessing the speech activity of older preschool children with speech pathology and with typical speech development. It is determined that the activity component of speech readiness for schooling of older preschool children considers the ability to use speech skills in different activities. Speech activity is a social interaction in which speech is used to present and receive information. The main types of speech activity of older preschoolers include speaking and listening. Speaking – provides a process of information exchange and is carried out through dialogue or monologue. Listening is a type of speech activity and is aimed at deciphering and perceiving verbal information. This type of speech provides a process of understanding, comprehending messages and further forming its own conclusions. The modernized methodology for assessing the speech activity of an older preschooler is based on the study of the components of speech activity – speaking and listening, which are studied through dialogic and monologue speech in play with peers and while studying with a teacher. To study the state of speech activity was outlined criteria, scoring scale. The total score of cooperative tasks determines the three-level level (high, medium and low). Their characteristics indicate the peculiarities of children's performance of experimental tasks.

Key words: *speech activity, speaking, listening, dialogue, monologue, children of older preschool age, speech development disorders*

UDC 342.2

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.86.07>

Binytska K. M., Nahorna O. O., Buchkivska G. V., Binytska O. P.

**VOLUNTEER ACTIVITY OF STUDENTS AND TEACHERS
OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE IN THE CONDITIONS
OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014 – 2022)**

The challenges faced by modern Ukrainian society pose new challenges to students and teachers, forcing them to take an active part in social assistance, in particular in volunteering. Volunteering of students and teachers is aimed at solving urgent problems and achieving social justice, which covers the whole spectrum of civic activity. Today, international research emphasizes the strategic importance and role of volunteering, especially voluntary, in achieving the goals of society. Volunteering is becoming more and more popular and valuable among student youth, as evidenced by the increase in the number of published articles, reports and research results.

The article reviews the scientific literature on this issue, in particular the analysis of the features and areas of volunteerism of students of Ukrainian universities in the armed conflict, which showed that today there is no thorough research in this area. It is generalized that during 2014-2022, especially among Ukrainian researchers, interest in certain aspects of volunteering in the context of military conflict increased. It was emphasized that among foreign scholars working in the field of conflict resolution and peacebuilding, the object of study is not volunteering, but civil society, as a set of various local initiatives.

So, today, a very important task is to study both the features and experience of volunteering of students and teachers of higher education in Ukraine in the Russian-Ukrainian war (2014 – 2022), which in the future will give grounds to talk about the possibility of involving volunteers organizations to address issues related to the settlement of the military conflict and post-conflict development of the Ukrainian state.

Key words: *volunteering, volunteer activity, social activity, students, teachers, higher education institutions, war, Ukraine.*

(статтю подано мовою оригіналу)

The Christian idea of charity has always been the basis of philanthropic activities of both public organizations and individuals. Social service is an activity aimed at solving social problems and achieving social justice, covering the whole spectrum of social activity. Social service includes volunteering, charity and organized forms of providing social services for individuals in need and groups for their holistic development [5].

Today, international reports emphasize the strategic importance and role of social activities, especially voluntary, in the process of development of development goals. Volunteering is becoming an increasingly popular and valuable phenomenon, as evidenced by the increase in the number of published articles, reports and research results [8, p.33].